

BOROS GYÖRGY (1855–1941): BRASSAI SÁMUEL (1800–1897) AZ ERDÉLYI MÚZEUMBAN

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

*Sit apud te honor antiquitatis.
(Te pedig ébresztgessed a régi
dolgok iránti tiszteletet)*

Aki az Erdélyi Múzeum kezdő éveiről helyes fogalmat akad szerezni, tisztában kell lennie azzal, hogy Erdélynek aranykora volt a nemzeti fejedelemség másfél száz esztendeje alatt.¹ Ebből az következik, hogy erdélyi ember a „régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban” sóhajt nem úgy ismétli, mintha a költő mondotta volna, hanem úgy, mintha saját lelke sugallaná. Az erdélyi ember az első után következő újabb százötven esztendőt csak az éji homályban látja, s azt hiteti el magával, hogy ez talán nem is létezett, és tovább folytatja az ábrándos elméletet: mert neked élned kell, oh hon, mert aki született, a nagy isteni hatalom ökonómiájához tartozik. Abban nemcsak annyi, mint téglá az épületben, hanem annyi, mint az egyetemes erdélyi lelket hordó test.

Ha volt Christophoros – volt, lett és van spiritus Transsylvanicus, amely mint valóban létező, élő és feszítő erő ott van valahol, sőt mindenütt. Enélkül nem születik e bércek között senki, s ha mégis hiányozni látszana belőle a spiritus Transsylvanicus, nem a hiányt, hanem azt mutatja, amit az idő, az idegen ráhelyezett, s amivel elborította az őseredetit.

Aki 1691-től 1848-ig beletekint a történetekbe, nem arról győződik meg, hogy itt idegen kormányzás s egyben idegen közszellem élt, hanem azt látja, hogy az ősi erdélyiség minden várt és nem várt alkalommal megmutatja homlokát, dobogtatja szívét és várja az új életlehetőség hajnalhasadását.

E gondolat igazolására bőven elégséges az Erdélyi Múzeum gondolatának félszáznál hosszabb idő folyásán újra meg újra felszínre törése.

Mondjam-e, hogy könnyű volt Mikó Imrének Erdélyi Múzeumot alapítani, mert csak ki kellett repesztenie, bontania, mint életerős tavaszvirág-rügynek a rákeményedett kérget a lélek csíráiról. Vagy amint Brassai mondja: megvívá a diadalom koszorúzta harcot a centralizálás, germanizálás és bürokrácia háromfejű sárkányával. Minden alkalmat megragadott, minden helyet hadi helyzetnek használt fel.

Gróf Mikó és az összesereglett 500 erdélyi lelkes nagy férfi szerencséje volt, hogy Brassait erdélyi lelke visszavezényelte Kolozsvárra, és készenlétben volt az új múzeum élére állni. Ha fontolóra vesszük, hogy Brassai 1849 óta távol volt Erdélytől, s látjuk, hogy az új tagok, egy-két kivétellel mind őt akarták látni a múzeumot igazi múzeummá teremtő munkában – tovább kell mérlegelni a történeteket. Brassait azért illette meg a múzeum igazgatósága, mert ő már

¹ Forrás: Boros György: Brassai az Erdélyi Múzeumban. Előadás az E. M. E. Bölcsészeti-, Nyelv- és Történelemtudományi Szakosztályának 1938. január 18-án tartott ülésén. Erdélyi Múzeum, 1938.

egész irodalmat teremtett ennek az eszmének szolgálatában. 1836-ban a fűvészet elveinek vázlatát adja. Ugyanebben az évben már bevezetést ír a Növényföldrajzba (Tudománytár 9., 10.), és a növények organográfiáját közli (uo. 36–59.). Lázás munkát fejt ki hetilapjában, a Vasárnapi Ujságban, hogy a közönség érdeklődését felébressze (1836–37. évf.). Bő utasítást ad az idegenből hozott növények gondozására (1837. 123. l.). Ezalatt szaporodnak úri rendben levő, főleg nőtanítványai. Boldogsága tetőfokra emelkedik, hogy taníthat, s örömmámorban ringatja magát mint fűvész (Athenaeum, 1839. I. 8–9., 17.). „Oda hívja az elfáradtat, hogy beiktassa abba a szakba, hol a fáradtság nyugalom s a pihenés nem szűnik meg munkálkodni. A természet temploma az, ahol a csillagos égtől a legparányibb mohaszálig, a Himalájától a legapróbb bányakőkristályig, mik eddig szótlank voltak, most eszmék forrásává válnak.” „Ha a filozófusok nem nyugtatnák meg hánykódó lelkedet, a nagy mindenség dicső egésze, végtelensége, rendje, ellenállhatatlanul imádására ragad a nagy akaratnak és észnek – a teremtőnek, a megtartónak és mindenhatónak.”

Brassai valóságos költői lendülettel szól a természet csodáiról, hogy figyelmet ébresszen, és megkedveltesse a természet kéznél levő gyönyörűségeit. A fűvészetet szeretné megkedveltetni a magyarokkal, s tanácsolja, hogy vigyék be a népiskolába. Midőn az 50-es években Budapesten lakott, a felnőttek iskoláját nyitotta meg barátai előtt. Báró Eötvös József is tanítványai közé tartozott, Kemény Zsigmond büszkén hivatkozik rá, mint szellemes természettanúrra, akit Miguel Calmeiro botanicos illustris cultornak érdeme szerint nevezett. De Brassai nem akarja, de nem is engedi, hogy a magyar fűvészet az ő nevéhez kapcsolódjék. Tanulmányt ír: 'Fűvészet a magyaroknál', s a múltra tekintve, megnyugvással mondja, hogy a magyarok nem voltak érzéketlenek e tudomány iránt, sőt gondosan művelték is azt. Tudásának érett gyümölcsét 1858-ban helyezte nemzete asztalára a 'Magyar Fűvészkönyv'-ben, melyben a növények neveit írta meg. Pályázat volt hirdetve, s a pályamű, a bírálók szerint, a fűvészirodalom remeke. A magyar viszonyokra jellemző, hogy a könyv csak 1888-ban került nyomdafesték alá.²

Az erdélyi tudóst, most száz éve, a Magyar Gazdasági Egylet pályázata kiemelte a szűkebb ismerősök köréből a tudományos világ mezejére, éppen a legjobb időben, mert Erdélyben nemzeti forradalom éledez a tudomány és közműveltség dicsőségére. Gróf Mikó Imre kimondotta a jelszót: megalakítjuk az Erdélyi Múzeumot. A következő évben, 1859-ben együtt van Erdély színe-java. És úgy lőn! Megalakul az Erdélyi Múzeum. Hetven éve múlt, hogy ez az eszme hol egy, hol más hangnemben követeli és várja, szerényen óhajtja és lankadatlanul hiszi, hogy létre fog jönni.

Engedjük beleszólni ebbe a 78 esztendőös tüneményes színijelenetbe egyik szemtanút, a már nagy hírben álló író, Kövály Lászlót. Már a megelőző nap Erdély színe-java Kolozsváron van. Megjött az Akadémia küldöttsége s élén alelnöke, báró Eötvös József. Tiszteletére fáklyászenét rendeztek, a császári rendőrség betiltotta, a herceg engedelmével mégis megtartották. Nov. 23-án, hol díszmagyar, kócsag, kard egy szomorú tizeden nyílt meg. A felgyültek nagy része már magyarban, a nők mentésen. Utána fényes díszebéd, hatalmas pohárköszöntők. Este világítás. A színházban díszelőadás. Elnök lesz gróf Mikó, igazgató Brassai. Nem a véletlen, hanem az egyetemes köztisztelő hívja Erdélybe báró Eötvös Józsefet, a Magyar Tudományos Akadémia alelnökét az alakuló közgyűlésre. Még csak az kellett, hogy Brassai megválasztása egészen biztosítva legyen. Eötvös nem szavazó, de Brassainak nagy tisztelője, s ezzel hozzájárult a választás fényes sikeréhez (270 szavazat 292-ből).

Azt szokták mondani, hogy semmiből csak Isten tud teremteni. Eltekintve attól, hogy a Biblia nem ezt tanítja, Brassainak abból a paradicsomkertből, melyet (12 hold) Mikó ajándékozott, és abból az üres házból, mely a kertet díszítette, egymagára kellett

² Dr. Kanitz Ágoston egyetemi tanár érdeme, hogy lapjában, a 'Magyar Növénytani Lapok'-ban, egész terjedelmében megjelent.

megteremtenie az Erdélyi Múzeumot. A Tohu vabohu, miből Isten szavára világ kezdett lenni, Brassai keze alatt, az ő lelkének leheletére tíz esztendő alatt megindult a létezés útján, de nem a kígyó nélkül, és arcának véres verejtékével. A kezdet nehézségét fokozta, hogy a Múzeum igazgatói állására volt hirdetve a pályázat, de Brassait múzeumőrnek nyilvánították. Alkalmilag neheztelőleg emlegeti ezt, de csakugyan egész erejét belevitte a nagyon nehéz és igen felelős munkába. Szokása szerint most is, itt is a hiánnyal és a nélkülözéssel kellett megküzdenie. Hiányzott a megfelelő pénz. Ő maga utazott és gyűjtött, de nem volt megelégedve az eredménnyel.

Brassait a Múzeumban csak a szakember fedezi fel, mert a Múzeumnak bármelyik ága: a növény, ásvány, a régiségek különböző faja, a hatalmas könyvtár csak akkor mutatkozik értékesnek, hasznosnak, ha a szemlélő egyben felfedező is. Azokban a kövületekben, melyek egy messze távol eső sziklából vagy bányából kerültek ki, az értéket, a kincset az tudja fölfedezni, aki el tudja képzelni azt a határtalan erőtenyezőt, amely valamikor réges-régen a nagy evolúciókat hozta létre. Hiszen a Múzeumnak éppen abban van a nagy jelentősége, hogy gyűjteményei szemléltetésével felébreszti a tudás ingerét.

Brassai belépéskor csak annyi tárgyat kapott készletben, hogy bőven elfért egy szobában. Tíz év alatt olyan szerencsésen gyarapodott, hogy az egész emeletes ház tömve lett kitűnően rendezett mindenfajta gyűjteménnyel. Első jelentésében szokott önbírálattal és gúnnal írja: „Az Egyletnek előljáró csekély személye egy évi működése után hogy álljon elé azzal a szigorú igazsággal, hogy Múzeumunk nincs, mi több, még kezdete sincs.” Ezen azt érti, hogy egy ilyen szép, nagy és hasznos vállalathoz pénz és ember is kell. Nagyon üdvös és hasznos intézmény a Múzeum – hirdeti Brassai –, mert felébreszti az emberben a gyűjtési szenvedélyt, s mert alkalmat ad a gyűjtőknek, hogy fáradságuk eredményét oda helyezték, ahol gondos őrizetben és szakszerű elrendezésben részesül a legcsekélyebb tárgy is. „A nyilvános Múzeum a nép, a szenvedélyes, a gyűjtő, az élvező nép közös gyűjteménye, szellemi éléskamrája, a közösben mindenkéül külön kincsel!”³ Ezt a panaszos hangot csakhamar megváltoztatja, „hiszen csak erős, tartós kezdet után lehet erős és tartós eredményt elérni. Most, a kezdet kezdetén csak azt kívánjuk vizsgálni, hogy legalább közeledünk-e a cél felé.”

Gróf Mikó az alapítás után öt évig nem vehetett részt a gyűléseken. 1864-ben örömmel mondja, hogy a kezdet lelkesítő sikere, mint futó láng terjedt szét az országban. Felüdítette a lankadt kedélyeket, felvillanyozott minden nemesebb röptű lelket. Ez a hang a nagy alapító lelkéből fakad, de egyben megmutatja, hogy a kezdet után sikereket lát. A táruk gazdagodnak új adományokkal. Brassai boldogan hirdeti, hogy a tárukat már fel lehetett nyitni a közönség előtt. A kert virágai és a halastó iránt érdeklődik a közönség. Már jövedelmet is hoztak (21 f. 80 kr.). Brassai a haladást azzal biztosítja, hogy a preparátori teendők végzésére felajánlja saját fizetésének csaknem egyharmadát (1000-ból 300 frt.), és meghívja Herman Ottót maga mellé. Nagy és jelentős esemény ez a Múzeum történetében, mert két jeles szakférfiú lép munkába, akik teljes egyetértéssel végzik a feladatot, sőt annál jóval többet.

Brassai a fizetéséből egy összeget Herbich részére újból kiszakít, 150 frt. havibért. 1864-ben a természettudományi gyűjtemény segédőre, Pávai Vajna Elek egy év alatt az ásványgyűjteményt elrendezte, amit az ő érdemének kell tulajdonítani, mondja Brassai. Ugyanaz a Brassai, ki 1861-ben még csak panaszkodni tud, most (1865) már azt jelenti: általában mindenkéül, de a legeslegnagyobb részről, ami ki van állítva, jó lelkiismerettel mondhatni, hogy Európa bármely múzeumában sem vallaná szégyent. A következő években már arról esik panasz, hogy a helyiségek nem elégségesek. Egyben azt jelenti, hogy az ásványtani, geológiai és paleontológiai termékek gyűjtése érdekében tudományos utazások elkerülhetetlen szükségesek. „Egy más főcél volna erdélyhoni növényekből legalább azoknak, melyek a művelést a mi helybeli klímánkban kiállják, a múzeum kertjébe összegyűjtése. Erre

³ Az 1861. évről szóló terjedelmes jelentés közölve van az 'Ország Tükre' 1862. 1., 2. számában.

is kell utaztatás és alkalmas talaj. A kerti nem alkalmas. Hány fajbeli példány – írja –, melyeknek termesztését megkezdtem, egy pár évig, a legnagyobb gond mellett is, csak sínlett s azután menthetetlenül kiveszett. A kertet rigolírozni kell.”

1868-ban a szépen indult múzeumi életbe a tisztviselő személyzet egyik tagja, Pávai Vajna Elek olyan üszköt dobott be, amely egészen felzavarta a Múzeum békés munkáját: olyan vádakat halmozott össze, melyeket a kiküldött vizsgálóbizottság előtt nem tudott igazolni, s ennek következtében a Múzeum kötelékéből azonnal elbocsáttatott. Ez a hosszasan tartó, s a hírlapokba is átvitt vádaskodás arra kényszerítette Brassait, az igazgatót, hogy a bíróság elé vigye az ügyet. „Az a tény, hogy a vádak alaptalan rágalmaknak bizonyultak, nem oszlatta el a Múzeum feje fölött összetorlódott fellegeket. Az a lelkes közönség, amely ezt az intézetet édes magáénak tekintette, nem tudta csillapítani váratlanul feldúlt lelki nyugalmát.” Brassai állásától felmentését kérte. A válaszműny írásban a legteljesebb bizalmát nyilvánította, s nem tudott belenyugodni eltávozásába. Brassai maradt annál is inkább, mert Herman Ottó, aki szüntelenül mellette volt, olyan bizonyítékokat szolgáltatott mellette, amelyek előtt meg kellett hajolnia. Innen a távolból szemlélő és elmélkedő aggódva kérdezi: hát itt is a turáni átok? Ehhez a múzeumi perhez hozzátartozott még egy befejező esküdszéki tárgyalás, melyet Brassai Vajnai ellen indított, mert hírlapi nyílt levélben atyjáról sértőleg nyilatkozott. Az ügy Kolozsvár közönségét fölötte nagy mértékben foglalkoztatta, már csak azért is, mert az első esküdszéki tárgyalás volt, és a város két jeles ügyvédje, Bokross Elek és Groisz Gusztáv állott szemben a tárgyaláson. Brassai nem jelent meg, mert Vajnai tőle bocsánatot kért. A tárgyalást befejezték, s az esküdszék 7 szóval 5-tel szemben a felmentés mellett szavazott. Ezt az epizódot szívesebben elhallgattuk volna, de mert hozzátartozik Brassai múzeumi munkájához, s mert rávilágít a múzeum kezdő életére s a válaszműny erélyes föllépésére, hadd legyen feljegyezve itt is.

Brassai a Múzeumban irodalmilag is kivette részét. Ámbár a British Museum csak egy kis könyvet sem adott ki, Brassai már 1860-ban megindította az Egylet Évkönyveit. Miért volt szükség erre? Azért, mert az erdélyi tudományos szakmunkáknak sehol semmi útjuk, sőt ösvényük sem volt a közönség felé. A mi erdélyi viszonyaink, itt a messzi keleten tőlünk többet követeltek, mint másoktól, szerencsésebb helyzetben és jobb viszonyok között levőktől. Ha röviden áttekintjük öt kötetben megjelent Évkönyveit, meggyőződünk, hogy erre a vállalatra szükségük volt az akkori szakembereknek. Nekünk pedig, akik már a harmadik nemzedékhez tartozunk, hálásaknak kell lennünk, hogy megindult, mert változott formáiban, és mindig igazi tükörképe Erdély tudományos- és szakíróinak.

Brassai nyitja meg visszatekintő cikkel, melyben hangoztatja, hogy Európa sokáig nem ismert minket: „no szép tőle nem volt, de vétek sem”. Logika elleni vétek volna, hogy mivel ők nem ismertek, mi se ismerjük magunkat. Ez az előítélet megvolt nemcsak a szorosán úgynevezett külföldön, hanem mindjárt a Lajtán túl is. De alaptalan volt, mert történelmi adatgyűjteményünk, kútfejek magánosok és közintézetek könyv- és levéltáraiban voltak. Feldolgozás is gazdagon volt. Köleséri és Fichtel Erdély ásványi gazdagságáról és jelességeiről könyveket írtak. Európa bármely országa alig mutathatott fel ilyenmű munkát. Baumgarten 'Flora Transylvanica'-ja csak néhány évvel fiatalabb a legelső teljes 'Flora Française'-nél. Benkő József honismertetését sem szabad feledni. Bod Péter tudós emberekből álló „Magyar Társaságot” sürget. Aranka György a nyelvművelő társaság tervét készíti el és viszi a Rendek elébe. Ismerjük Döbrentei 'Erdélyi Múzeumá'-t. 1818-ban már meg is alakul, de az udvari kancellária a gyűléseket betiltotta. „A nyakára vetett hurok megfojtja a társulatot.” Gróf Kemény József 1840-ben gazdag gyűjteményét felajánlja. Kovács István 'Erdélyi Múzeum' címen a tárgyat sok oldalról alaposan megvilágítja. A megajánlások gyorsan követik egymást. Az országgyűlés törvénycikkbe foglalja és rendeletet szövegez. Minden jól halad, csak a jóváhagyás marad el. 1848 nagy és szép ígéreteit és '49 pusztításait nagyon megsínylette a még igen zsenge Múzeum. De jött az, aki az írás szerint

„nálamnál erősebb” – mondja Brassai –, jött Mikó Imre és lett és van Erdélyi Múzeum, s ennek szószólója az 'Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei'. Ezek élénken bizonyítják, hogy a megalakulás első 60 évében már hatalmas előretörés mutatkozott. Hogy elfojtották, mutatja, hogy nagy erő volt benne. Volt mitől féltetni a csendet: „quieta non movere” nagyon diplomatikus jelszó.

Aki az Erdélyi Múzeum működését részleteiben akarja ismerni, forduljon az 'Évkönyvek'-hez. Ugyanott Torma Károly már az első kötetben kutatja a rómaiak nyomait. Gyulai Pál a népköltészethez nyújt adalékot. Brassai növénytaplálásához sürgeti a humuszt hosszas tanulmányban. Vámbéry bemutatja Fraudan béget. Gr. Lázár Kálmán az erdélyi madarakat ismerteti. Finály a viasztáblákat. A cserhalmi ütközet helyéről Szilágyi Sándor, Békés Gáspár és Báthory István harcáról Jakab Elek értekezik. Az I. kötet e gazdag tartalmából látszik, mekkora erő és munkakedv volt felhalmozva Erdély tudós férfiai kezében.

A következő négy kötet hasonló gazdag termést mutat. Brassai nemcsak szerencsés kezű szerkesztő, aki felkeresi a munkatársakat, hanem szorgalmas író is volt. A munkakedv fokozásához tartozott, hogy már 1862-ben megkezdik a tudományos ülések tartását gróf Mikó Imre, majd Szabó József elnöklete alatt, hol több, hol kevesebb hallgató jelenlétében. 1860-ban Brassai a természetrajzi múzeumot ismerteti. Kőváry László Bethlen Miklós emlékiratai hitelességét igazolja. Brassai Orobus Conescens címen felhívja a figyelmet a kolozsvári szénafűre, ahol a természet annyi kincset csoportosított, hogy ha mindegyiket rendes termőhelyén kellene fölkeresni, a Pireneustól a Volgáig kellene barangolni. Egyben nagy és tudományos pontossággal kimutatja, hogy az egykor pesti, majd innsbrucki tanár, Kerner az Orobus Conescens néven ismert növényről hibás és hamis meghatározásokat vitt be az irodalomba, mégpedig a magyar föld iránti ellenszenvtől vezetve.

A tudományos ülések olyan képet mutatnak, amelyre büszkeséggel tekinthetünk vissza. Az első tudományos ülésen kezdi Szabó Károly 'Régi Magyar Könyvtár'-a anyagának első bemutatását. Jakab Elek eredeti kútfők alapján ismerteti a magyar koronának Izabellától Ferdinánd kezére átjátszását. Brassai az ózont ismerteti. Finály a római világ emlékei gazdagságáról ad tudósítást. 1861-ben Brassai elmondja nézetét a gömbkő keletkezéséről. Szabó Károly a Székely Krónikával foglalkozik, Brassai a naptárról értekezik. 1862-ben Kőváry László ismerteti a Leopoldi diploma keletkezését, és Erdélynek a magyar koronához való visszacsatolási kísérleteit. Brassai az egzakt tudományoknak a filozófia iránti követeléseiről mutat be terjedelmes értekezést. Gróf Teleki Domokos a köszönkutatásról, Brassai a szerves és szervetlen lények keletkezéséről, a „spontanea generatio”-ról olvas fel.

A 60-as évek Erdélyben nemcsak a Múzeumot eredményezték, hanem már 1863-ban megnyílt a jogakadémia, ami az első lépés volt az 1872-ben felállított tudományegyetemhez. Ugyanakkor mind határozottabb léptekkel halad előre a várva-várt alkotmányos szellem. Az olaszországi függetlenségi mozgalmak hatását Erdélyben is kezdték érezni. Aki ezt a szellemi mozgalmat meg akarja ismerni, az Erdélyi Múzeum alapítói lelkébe igyekezzék betekinteni. Mikó Imre szózatai, alkalmi beszédei élő és éltető erdélyi lelket tárnak föl. Brassai ezt a lelket megfogta és állandósította a Múzeum felépítésével. Az összegyűlt gazdag anyag megmozdult és elhelyezkedett, hogy akinek szeme van a látásra, lássa meg, milyen gazdag Erdély. Tanulni kell, ismerkedni szükséges, hogy lássuk, milyen gazdagok vagyunk, s tudjuk meg, hol rejtőznek a tudás forrásai.

Brassai múzeumi életének és munkájának illusztrálásához befejezésül Herman Ottó szavait tartom legillőbbeknek. Ezt írja: „A Múzeum–Egylet évkönyvét (III.) lapozgatva a keresett adaton kívül felszabadította lelkemben múzeumkerti remeteségünket is. Visszaemlékezem azokra a felséges napokra, amelyet Beethoven-hangokkal kezdődtek, s bár szerény körre számító, de törekvés és cél szerint tiszta tudományos foglalkozásban teltek el. Előttem van a már akkor is galambősz fej, telve alapos tudással és mégis új meg új ismeretet szomjúhozva. Érzem annak a szívnek lüktetését, amelynek létét csak a léhaság tagadta, amelynek a melegét

és tisztaságát mindazok érzik, akik az ember és a hazafi kötelességét komolyan veszik, s akként teljesítik. Ami pedig különösen lelkem előtt lebeg, az: Brassai Sámuel, a szegény Erdélyi Múzeum szegény igazgatója, ki 1000 forint fizetéséből 300 forintot átadott nekem, hogy élhessek és dolgozhassak, nemcsak, hanem oktatott, vezetett és buzdított, hogy azon a téren is alkothassak valamit, amely bár akkor, ha nem is volt merő pusztaság, de nem igen volt magyar. Nagyságod buzdítására nyúltam a tollhoz – írja 25 éves írói jubileuma alkalmából –, lelkembe véstem tanítását, mely arról szól, hogy az igazságot szolgálni az író legfőbb kötelessége. Úgy igyekeztem.”

Az Erdélyi Múzeum-Egylet egyik alapítójának tekintem Brassait, a Múzeum igazgatóját. Neki köszöni az Egyesület, hogy oly szerencsésen indult útjára az első 12 évben. Oly alapot tett le, amelyen az elmúlt, viszontagsággal is terhelt 78 esztendő alatt kitűzött céljának megfelelően évről-évre sikerrel és dicsőséggel dolgozott Erdély tudományos haladása érdekében.